

Vondelingen in Den Dungen in de 19^e en begin 20^e eeuw

door Henk van Gestel

Al eerder werd in dit tijdschrift aandacht besteed aan een vondeling. Het betrof een kind, dat in 1731 in Den Dungen op de Keer levend werd aangetroffen.¹⁾ Het te vondeling leggen van een kind blijkt een verschijnsel van alle tijden. Er zijn immers altijd personen geweest, die om uiteenlopende redenen een (pas) geboren kind te vondeling leggen. De manier waarop na de vondst van een kind hiermee door de vinder(s) en/of overheidsinstanties werd omgegaan verschilt echter van tijd tot tijd. Het te vondeling leggen van een kind is volgens art. 256-260 van het Wetboek van Strafrecht een strafbaar feit. Indien het kind na het te vondeling leggen overlijdt of direct daarna is overleden, dan kan zelfs een maximale straf van negen jaar worden opgelegd. Tot voor enkele tientallen jaren was het erg moeilijk, zo niet onmogelijk, om de moeder of de ouders van een vondeling te achterhalen. De huidige technieken bieden echter heel wat meer mogelijkheden om na te gaan wie de biologische ouders van een kind zijn, maar dan nog blijft het resultaat dikwijls uit. Zoals bijvoorbeeld het geval is met de dode baby die begin januari 2007 in Engelen werd gevonden. Het Brabants Dagblad van 5 januari 2007 berichtte dat “een wandelaar en twee fietsers op 4 januari rond half tien in de ochtend een dode baby aantreffen in het recreatiegebied Engelermeer bij Den Bosch”. De zoektocht door allerhande instanties om te achterhalen wie de moeder of de ouders van het kind zijn, blijkt na vijf maanden nog steeds een raadsel.

Geboorteaangiften in 1863 en 1902

In de Burgerlijke Stand van de gemeente Den Dungen heb ik toevalligerwijs twee geboorteaangiften van een vondeling gevonden. In 1863 ging het om een pasgeboren, nog levend kind. De afwikkeling in verband

met de naamgeving en de zorg van het kind bleken in de negentiende eeuw even eenvoudig als simpel. Door de ambtenaar van de Burgerlijke Stand werd er, meestal in overleg en samenspraak met de veldwachter, een proces-verbaal opgemaakt. De naam die aan een vondeling werd gegeven betrof vaak een verwijzing naar de vindplaats van het kind. Een en ander werd in een geboorteakte vastgelegd. Verder werd bepaald aan wie de zorg van het kind werd toevertrouwd.

In 1902 werd een levenloos wezentje gevonden. Men volgde dezelfde procedure, echter met dat verschil, dat het kind voor de Burgerlijke Stand naamloos bleef en ook hoefde de zorg uiteraard aan niemand te worden toegekend. De begrafeniskosten kwamen en komen ook heden ten dage voor rekening van de gemeente waar de vondeling is aangetroffen.

Voorname tragische gebeurtenissen waren aanleiding om een en ander vast te leggen.

Vincentius van den Hoek

Op de vierden april 1863 verscheen Dungenaar Francis van Osch voor de ambtenaar van de Burgerlijke Stand van Den Dungen. De 20-jarige landbouwer Van Osch verklaarde dat “*hij op den derden april laatstleden des morgen's ten twee ure heeft gevonden een pas geboren kind van het mannelijk geslacht aan de voordeur van het huis staande in den Hoek gemerkt C nummer 200, oud naar gissing een dag, omwonden in een deken, op het hoofd drie mutsjes, voorts bij zich hebbende een hemdje en een stukje die-met waaraan geen bijzondere teekenen ontdekt zijn*”.²⁾

Aan het kind werd de naam Vincentius van den Hoek gegeven. De zorg van Vincentius werd toegewezen aan landbouwster Marie Smulders, eveneens wonende in Den Dungen. De aangifte van geboorte werd

gedaan in tegenwoordigheid van de 43-jarige landbouwer Adriaan van Alebeek en de 36-jarige landbouwer Petrus van der Steen, beiden woonachtig in Den Dungen. De geboorteakte werd ondertekend door burgemeester Hendrikus van de Westelaken en door beide getuigen. Aangever Francis van Osch verklaarde niet te kunnen schrijven, noch zijn naam te kunnen tekenen.

landbouwer 2: Petrus van der Steen, landbouwer, beide wonende te den Dungen 3: Maria van Grinsven, echtgenoot van laastgenoemde welke het kind heeft opgenomen en voor zoo veel nodig heeft verzorgd, dat het Kind was van het mannelijk geslacht naar gissing oud zijnde ongeveer een dag hebbende hetzelfde geene bijzondere kenteekenen, voorts dat gemeld pas geboren Kind

Luchtfoto van boerderij Hoek 1 in Den Dungen. Aan de voordeur werd op 3 april 1863 's nachts om twee uur door Francis van Osch vondeling Vincentius van den Hoek aangetroffen.

Proces verbaal

Omdat het een vondeling betreft, wordt er in de acte vanzelfsprekend geen melding gemaakt van de moeder of de ouders van het kind. In het onderhavige geval moest door de burgemeester, ten behoeve van de Officier van Justitie in 's-Hertogenbosch, een proces verbaal worden opgemaakt. Het proces verbaal luidde als volgt ;

“Op heden den derden April achttienhonderd drie en zestig is voor mij Burgemeester der gemeente den Dungen verscheenen Francis van Osch, van beroep landbouwer, oud twintig jaren wonende te den Dungen, verklarende; dat hij op heden den derden April des morgen's ontwakende op het geschrei van een Kind de deur is uitgegaan en aan de voordeur van zijne woning vond leggen een pasgeboren Kind, dat hij op dit zien is gegaan naar zijne buurlieden zulks bekend makende; dat op die aanzegging met hem zijn medegegaan 1: Adriaan van Alebeek,

was gewonden in eene voddige deken, op het hoofd hebbende drie mutsjes met een hemdje omkleed daarbij liggende in een stukje diemet, dat aan genoemde kledingstukken geen bijzondere kenteekenen te ontdekken waren. Na van dit een en ander onderzoek gedaan te hebben is het ons bij ondervinding gebleken zulks de waarheid te bevatten en hebben wij Burgemeester als Ambtenaar van de Burgerlijke Stand der gemeente den Dungen diensvolgens meer gezegd Kind ingeschreven in de Registers van de Burgerlijke Stand en aan hetzelfde de namen gegeven “Vincentius van den Hoek”. Vervolgens overgegaan zijnde tot uitbesteding is het kind gebleven bij Maria Smulders van beroep landbouwster, wonende te Den Dungen. Van alhetgene voorschreven hebben wij dit proces verbaal opgemaakt en getekend. Gedaan te den Dungen den 4 april 1863, De Burgemeester voornoemd, H.v.d. Westelaken”.

De Provinciale Noordbrabantsche 's-Hertogenbossche Courant van vrijdag 10 april 1863 verwoordde de vondst van het kind in Den Dungen aldus: *“In den nacht van laatstleden vrijdag werd bij een landbouwer in de gemeente den Dungen hevig en langdurig op de deur geklopt; toen de man, na zich den slaap uit de oogen gewreven hebben, de deur opende, vond hij op den stoep liggen een in doeken gewonden pasgeboren kind van het mannelijk geslacht. Van de brenger, de brengster of brengers zag hij echter geen spoor meer. De man heeft nog den eigen nacht den burgemeester van de gemeente kennis van het voorgevallene gegeven, die thans ijverig onderzoek doet”*. Opvallend is dat de weergave van het gebeuren nog al afwijkt met dat wordt vermeld in het proces verbaal.

Aangever Francis van Osch

Francis van Osch was de oudste zoon uit het huwelijk van Antonie van Osch en Maria Schellen. Het gezin woonde in de huidige boerderij Hoek 1. De vindplaats is hoogstwaarschijnlijk de reden waarom het kind bij de geboorte de achternaam Van den Hoek heeft meegekregen. De voornaam die het kind heeft gekregen heeft mogelijk te maken met de H. Vincentius. De feestdag van deze heilige is weliswaar op 5 april, maar Vincentius gold/geldt als de beschermer van de behoeftigen.

Merkwaardig is dat de zoon des huizes de vondst van het kind heeft gedaan, waarna hij de hulp van buurlieden heeft ingeroepen. Zouden zijn ouders, zijn twee jongere broers en twee zussen die nacht niet thuis geweest zijn? We weten het niet.

Volgens de bevolkingsregisters van Den Dungen uit 1861 verbleef het kind tot 25 april 1863 bij de familie Antonie van Osch in de Hoek. Dat is eveneens merkwaardig, want de zorg van het kind was volgens het proces verbaal toegekend aan Maria Smulders. Uit voornoemde bevolkingsregister kan men eveneens opmaken, dat de vondeling op 25 april 1863 is verhuisd naar Den Bosch. Naar wie is niet bekend. Raadpleging

van de bevolkingsregisters van Den Bosch leverde op dat Vincentius van den Hoek aan het Hinthamereinde woonde. In een eerder gepubliceerd artikel over vondelingen in het tijdschrift van heemkundevereniging “De Plaets” blijkt dat op hetzelfde adres ook vondeling Maria van Assendelft uit Middelrode woonde.³⁾ Blijkbaar was er in de stad een regionale opvangplaats voor vondelingen of kinderen in gelijkwaardige situaties.

Akte van overlijden

Interessant is het om te weten hoe het Vincentius van den Hoek in zijn verdere leven is vergaan. Opnieuw moeten daarvoor de bevolkingsregisters van de gemeente Den Bosch geraadpleegd worden. De Dungense vondeling blijkt maar een kortstondig leven te hebben gehad. Vincentius van den Hoek overleed namelijk op 7 mei 1863, ruim een maand oud. Een en ander blijkt uit een overlijdensakte van de Burgerlijk Stand van Den Bosch. Op 8 mei 1863 werd door Gerardus Kersten (aanspreker van beroep en 43 jaar oud) en Franciscus Smits (eveneens aanspreker en 40 jaar oud), beiden wonende te Den Bosch, verklaard dat *“op gisteren 7 mei 1863 is overleden om zes uur 's-middags Vincentius van den Hoek, oud een maand, gevonden in Den Dungen en wonende op het Hinthamereinde D 75 zijnde de namen, beroep, woonplaats of overlijden zijner ouders der aangever onbekend”*. De overlijdensakte werd ondertekend door de ambtenaar van de Burgerlijke Stand en de aangevers. Aangenomen kan worden dat het kind na zijn overlijden op rekening van de gemeente Den Bosch is begraven.

Vondeling in 1902

In het geboorteregister van de Burgerlijke Stand van Den Dungen in 1902 komt men een akte van een gevonden verdrinken kind tegen. De acte luidt als volgt; *“In het jaar negentienhonderdtwee, den drieëntwintigste mei verschenen voor de ambtenaar van de Burgerlijke Stand Johannes Mathijs Schakenraad, oud vijfenvijftig jaar, van beroep herbergier wonende in Den Dungen en Hendrikus van Run, nege-*

nëndertig jaar, van beroep veldwachter wonende in Den Dungen. Zij verklaarden, dat op den tweeëntwintigste mei negentienhonderdtwee des voormiddags ten tien ure onder deze gemeente in de Zuid-Willemsvaart door hen is drijvende gevonden een lijkje van een pasgeboren kind van het mannelijk geslacht, geheel naakt, vermoedelijk een dag oud omtrent welk kind hun verder niets bekend is”.

De akte is ondertekend door burgemeester Thomas van Rijckevorsel, die als ambtenaar van de Burgerlijke Stand optrad, en beide aangevers.

Onderzoek in het gemeentearchief van Den Dungen leverde geen nadere informatie op. De Provinciale Noordbrabantsche 's-Hertogenbossche Courant van 27 mei 1902 vermeldde in een kort bericht dat *“men bezig was om uit te zoeken of er sprake was van kindermoord”*.

In de Zuid-Willemsvaart werd op 22 mei 1902 onder Den Dungen het naakte lijkje gevonden van een kind van het mannelijk geslacht. De wanhoop was klaarblijkelijk zo groot dat deze weg werd gekozen. Zowel vroeger als nu gebeurde dit.

Tijdgeest

Nog steeds worden kinderen te vondeling gelegd en wordt een aantal van hen dood aangetroffen. De aandacht van een dergelijke voorval in het verleden staat echter in schril contrast met een gelijksoortige gebeurtenis begin 2007. In januari van dit jaar leidde de vondst van een kind tot grote mediabelangstelling.

Tot enkele tientallen jaren geleden leidde het te vondeling leggen van een kind maar zeer zeldzaam tot een strafzaak, simpelweg vanwege het feit dat de moeder of de ouders niet achterhaald konden worden. Er werd vaak ook niet veel moeite voor gedaan. Vandaag de dag is dat anders. Maar ondanks alle inspanningen van overheden en diverse andere instanties, de grote aandacht in media en de inschakeling van allerlei deskundigen, vele vondelingenzaken blijven onopgelost. Zo ook de zaak rond het dood gevonden kind in de omgeving van het Engelermeer. Na een vijftal maanden van speuren en zoeken ziet het er niet naar uit dat deze tragische vondst tot een strafzaak zal leiden.

Noten

- 1) Harrie Maas, Te vondeling gelegd: Peregrina van de Keer (1731-1734), in: Het Griensvenneke, jrg. 25 (2000), nr. 1, pag. 18.
- 2) Volgens “Van Dale” is diemet of diemit een sterk katoenen stof in keperbinding, waarin een patroon is geweven.
- 3) Theo van Herwijnen, Twee 19^e eeuwse vondelingen, in : Rondom de Plaets, jrg. 3 (1992), pag. 21.